

Довбуш В.І., к.е.н., доц., Кравчук Д.О., магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ

Анотація. В статті розглянуто особливості витрат підприємства, як економічної категорії; досліджено і узагальнено підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до групування витрат за різними напрямками; зроблено висновки про те, що система управління витратами повинна впроваджуватися на комплексній основі, забезпечуючи взаємозалежне вирішення поставлених задач.

Ключові слова: промислове підприємство; система; витрати; управління.

Довбуш В.И., к.э.н., доц., Кравчук Д.О., магистр

Киевский национальный университет технологий и дизайна

РАСХОДЫ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ ДЛЯ НУЖД УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены особенности расходов предприятия, как экономической категории; исследованы и обобщены подходы отечественных и зарубежных ученых к группировке затрат по различным направлениям; сделаны выводы о том, что система управления затратами должна внедряться на комплексной основе, обеспечивая взаимосвязано решения поставленных задач.

Ключевые слова: промышленное предприятие; система; расходы; управление.

Dovbush V., Kravchuk D.

Kyiv National University of Technologies and Design

ENTERPRISE COSTS AND THEIR CLASSIFICATION FOR THE REQUIREMENTS OF MANAGEMENT

Abstract. The article deals with the features of enterprise expenses as an economic category; the approaches and approaches of domestic and foreign scientists to the grouping of expenses in different directions are researched and generalized; it is concluded that the cost management system should be implemented on a comprehensive basis, ensuring interdependent solution of the tasks.

Keywords: industrial enterprise; system; costs; management.

Постановка проблеми. Процеси розвитку ринкової економіки у світі та Україні зумовлюють зосередження уваги на діяльності такого важливого суб'єкта як підприємство. Основним фактором виживання підприємства є збереження рівня рентабельності та досягнення високих показників його діяльності, необхідною, при цьому, стає система ефективного управління витратами на виробництві. Однією з головних завдань діяльності підприємств, є отримання максимальної економічної вигоди, що може бути досягнуто через збільшення доходів та зменшення витрат.

Першочерговим завданням у процесі дослідження витрат підприємства є проблема збільшення його конкурентоспроможності, тому організація управління витратами – це важливий складник менеджменту підприємства [1]. Особливого значення при цьому набуває з'ясування економічного змісту управління витратами підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо управління витратами, їх визначення та класифікації досліджували вітчизняні вчені Л.В. Білецька, Л.Г. Цимбалюк, Н.П. Скригун, Л.І. Антошкіна, О.С. Іванілов, П.Й. Атамас, І.Є. Давидович, С.Ф. Покропивний та ін., зарубіжні науковці D. Watkins (USA, 2014) [2], F. Thomas (Loughborough University, 2017) [3]. Водночас дослідження науковців не містять єдиного трактування сутності поняття управління витратами, не сформовано системного підходу до управління витратами підприємств за умов динамічного і конкурентного середовища.

Метою статті є уточнення економічного змісту управління витратами підприємства для підвищення його рентабельності.

Результати дослідження. Для з'ясування економічного змісту управління витратами підприємства слід проаналізувати такі поняття як «витрати» та «управління витратами».

Так, витрати є грошовою оцінкою вартості різних видів ресурсів, що використовуються у виробничому процесі та при реалізації продукції за певний час, та мають важливе значення при оцінці ефективності роботи та її удосконаленні підприємства, що інтерпретується в різних економічних теоріях як результативність, продуктивність і економічність [5].

У Податковому кодексі України витратами є сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником) [5].

У Положенні бухгалтерського обліку 16 «Витрати» витрати – це зменшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) [6].

Вище надані визначення поняття «витрати» можна вважати достатніми, але науковцями воно розглядається з різними уточненнями.

І.Є. Давидович акцентує увагу на те, що витрати характерні для діяльності будь-якого підприємства чи організації, юридичної чи фізичної особи [7].

Л.Г. Цимбалюк, Н.П. Скригун, Л.І. Антошкіна [8] стверджують, і ми з цим погоджуємося, що витрати є вираженням у грошовій формі вартості ресурсів підприємств, підприємців та інших суб'єктів господарювання на виробництво та реалізацію продукції. Витрати – важлива та складна економічна категорія, що є одним з вирішальних чинників впливу на фінансові результати суб'єктів господарювання підприємством.

Варто відмітити визначення цього поняття, що надають Л.А. Захарченко, Ю.О. Жаданової та І.В. Яцкевич, а саме, вони характеризують його з точки зору реальних або можливих витрат фінансових ресурсів підприємства та доводять, що витрати являють собою сукупність переміщень фінансових засобів і відносяться до активів, якщо здатні принести доход у майбутньому, або до пасивів, якщо цього не відбудеться і зменшиться нерозподілений прибуток підприємства за звітний період [9].

Л.В. Білецької, О.В. Білецького, В.І. Савич уточнюють поняття «витрати» як витрати підприємства на придбання основних факторів виробництва, тобто робочої сили, засобів виробництва, найманої праці, капіталу і праці підприємців, що вимірюється величиною прибутку або підприємницьким доходом [10].

Витрати розрізняють відповідно до їхнього напрямку здійснення, а саме по відношенню до: виробничого процесу (основні витрати, накладні витрати); обсягів виробництва (умовно-постійні витрати; умовно-змінні витрати); єдності складу (одноелементні витрати; комплексні витрати); способу віднесення на собівартість окремих видів виробництва (прямі та непрямі); доцільності (продуктивні та непродуктивні); календарного періоду (поточні та одноразові); видів витрат (витрати за економічними елементами та витрати за статтями калькуляції) [11].

Нижче у табл. 1 узагальнюються основні уточнення поняття «витрати» відповідно до проаналізованої наукової літератури.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники особливу увагу приділяють витратам підприємства відповідно до способу віднесення на собівартість окремих видів виробництва, тобто прямим та непрямим витратам [1, 3, 12, 13].

Таблиця 1

Узагальнення основних уточнень поняття «витрати» відповідно до проаналізованої наукової літератури

Визначення поняття «витрати»	Класифікація витрат	Джерела та автори тлумачення поняття «витрати»
Зменшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань	- вартість сировини, матеріалів, товарів, що утворюють основу для виготовлення (продажу) продукції або товарів (надання робіт, послуг); - витрати на оплату праці фізичних осіб; - інші витрати, до складу яких відносяться витрати на відрядження найманих працівників, на послуги зв'язку, реклами, плати за розрахунково-касове обслуговування, на оплату оренди, ремонт та експлуатацію майна	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»; Податковий кодекс України. Документ 2755-VI; Л.В. Білецької, О.В. Білецького, В.І. Савич
Вираження у грошовій формі вартості ресурсів підприємства	Витрати операційної діяльності, фінансові витрати, втрати від участі в капіталі та інші витрати	Л.Г. Цимбалюк, Н.П. Скригун, Л.І. Антошкіна, Л.А. Захарченко, Ю.О. Жаданової І.В. Яцкевич, D. Watkins, F. Thomas
Спожиті ресурси (матеріальні, трудові, фінансові) підприємства у процесі кругообороту господарських засобів	Прямі, непрямі; загальновиробничі; продуктивні, непродуктивні; поточні, одноразові; за договором підряду, витрати періоду; надзвичайні витрати; вичерпані, невичерпані; релевантні, не релевантні; контрольовані, неконтрольовані; маржинальні, середні, постійні (обов'язкові, дискретні)	І.Є. Давидович, Ю.І. Матюшина

Нижче на рис. 1 представлена ментальна мапа таксономії поняття «витрати підприємства» відповідно до способу віднесення на собівартість окремих видів виробництва.

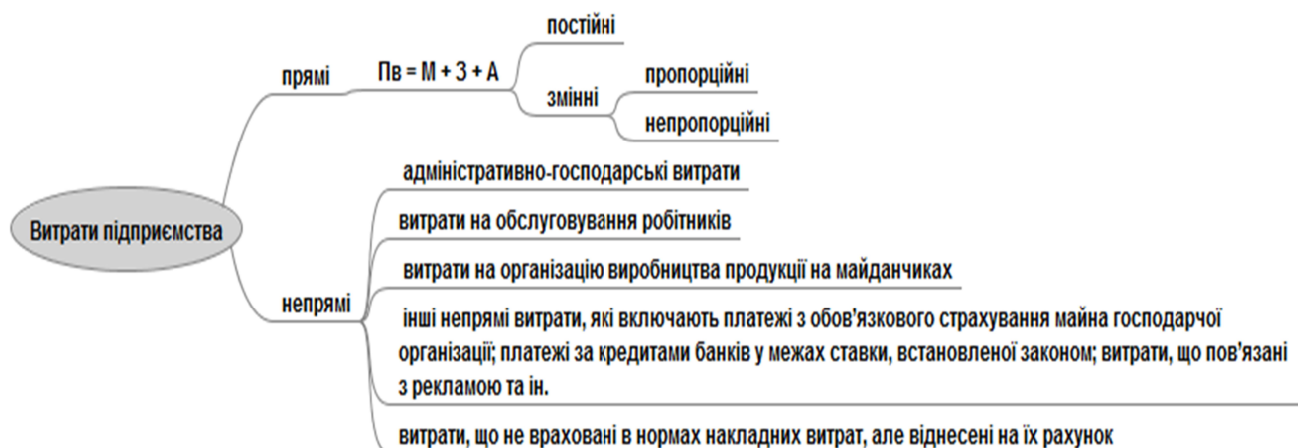

Рис. 1. Ментальна мапа таксономії поняття «витрати підприємства» відповідно до способу віднесення на собівартість окремих видів виробництва

Згідно з ментальною мапою таксономії поняття «витрати підприємства» відповідно до способу віднесення на собівартість окремих видів виробництва прямі витрати безпосередньо пов'язані з виготовленням конкретного виду продукції. До складу прямих матеріальних витрат можуть належати вартість сировини й основних матеріалів, що є базою для вироблення продукції, наприклад, допоміжні матеріали, комплектуючі, які відносяться до конкретного об'єкту витрат та ін. До складу прямих витрат на оплату праці включаються заробітна плата й інші виплати працівникам, зайнятим безпосередньо на виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг, що можуть бути віднесені до певного об'єкту витрат. Інші прямі витрати складаються зі всіх інших виробничих витрат, що відносяться до конкретного об'єкта витрат, наприклад, відрахування на амортизацію, соціальні заходи та ін. Суму прямих витрат пропонують розраховувати за такою формулою [11]: $P_v = M + Z + A$, де P_v – прямі витрати на виготовлення продукції; M – вартість матеріалів, які використовуються при виготовленні продукції. Вартість придбання матеріальних ресурсів визначається за діючими цінами, не враховуючи податку на додану вартість; Z – витрати на оплату праці, включаючи виплати стимулюючого характеру (премії, надбавки та ін.); компенсації, пов'язані з розкладом роботи та умовами праці; оплата чергових та додаткових відпусток тощо; A – витрати на утримання та експлуатацію машин і механізмів, які включають амортизаційні відрахування на повне відновлення машин, механізмів та інших промислових основних фондів; орендну плату за використання орендованої техніки в розмірах, зумовлених договором; витрати на технічне обслуговування, витрати на ремонт; витрати на паливо, енергію та інші експлуатаційні ресурси і деякі інші витрати.

Прямі витрати розподіляються на постійні та змінні. Сума постійних витрат у певних межах не залежить від кількості виготовленої продукції. До складу цих витрат належать витрати на утримання й експлуатацію будівель і споруд, управління. Сума змінних витрат за певний час залежить від обсягу виробництва продукції. У складі таких витрат виокремлюють:

- пропорційні витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни обсягу виробництва;

- непропорційні, що також можна розподілити на прогресуючі і дегресуючі.

Непрямі витрати пов'язані з виготовленням різних виробів і не можуть прямо відноситись до того чи іншого виду продукції (заробітна плата управлінського і обслуговуючого персоналу тощо). Непрямі витрати включають:

- адміністративно-господарські витрати, які передбачають оплату праці адміністративно-господарського персоналу, відчислення на соціальні потреби (на державне соціальне та медичне страхування, пенсійне забезпечення, в державний фонд зайнятості населення і та ін.), утримання на канцелярські потреби, відрядження тощо;

- витрати на обслуговування робітників, включаючи витрати на підготовку та перепідготовку кадрів, на забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних та побутових послуг, витрати на охорону праці і техніку безпеки тощо;

- витрати на організацію виробництва продукції на майданчиках, включаючи витрати, що пов'язані зі знесенням та ремонтом малоцінних і швидкозношуваних інструментів та інвентарю, які використовуються у виробництві підрядних робіт і робіт, що не мають відношення до основних доходів; утримання пожежної та сторожової охорони; витрати по проектування промислових робіт та ін.

- інші непрямі витрати, які включають платежі з обов'язкового страхування майна господарчої організації; платежі за кредитами банків у межах ставки, встановленої законом; витрати, що пов'язані з рекламою та ін.;

- витрати, що не враховані в нормах накладних витрат, але віднесені на їх рахунок. Сюди можуть бути включені допомоги у зв'язку зі втратою працездатності внаслідок промислових травм, що виплачується робітникам на основі судових рішень; податки, збори,

платежі та інші обов'язкові відрахування (податок на користувачів автомобільних доріг, плата за землю та ін.).

Отже, на нашу думку, витрати підприємства, перш за все, – це використання ресурсів підприємства, що застосовуються в процесі господарювання, від доцільного використання яких залежить фінансовий результат діяльності підприємства та досягнення його високих показників.

Під системою управління витратами Л.С. Іванюк, О.І. Лайко розуміють комплекс заходів, спрямованих на максимізацію віддачі від ресурсів за умови збереження або підвищення якості продукції [13]. F. Thomas при аналізі управління підприємством зазначає, що управління витратами пов'язано з формуванням бюджету під час оцінки собівартості та вартості різних процесів на підприємстві, а саме, всіх видів діяльності підприємства, що пов'язані з виробництвом товарів, послуг, господарської діяльності та ін. [3].

Висновок. Отже, економічний зміст управління витратами полягає у аналізі та обліку виробничих витрат, прогнозуванні та плануванні собівартості продукції підприємства, проектуванні управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат та підвищення рентабельності підприємства.

Список використаної літератури

1. Довбуш В. І. Проблемні аспекти розподілу загальнопромислових витрат та їх облік на молокопереробних підприємствах / В. І. Довбуш // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 10 (125). – С. 114–118/
2. Watkins, D. (2014). Cost Control and Management, RIBA Part 3 Course Material [Online]. Available: <https://docplayer.net/16056606-David-watkins-riba-part-3-course-2014-cost-control-and-management.html>.
3. Thomas, F. (2017). Integrated cost management system for delivering construction projects. A Doctoral Thesis. Submitted in partial fulfilment of the requirements for the award of Doctor of Philosophy of Loughborough University [Online]. Available: <https://dspace.lboro.ac.uk/2134/27629>.
4. Шершньова З. Е. Стратегічне управління: підручник / З. Е. Шершньова. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
5. Податковий кодекс України. Документ 2755-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.10.2018, підстава – 2530-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.help/law/2755-VI>.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 19.01.2000 № 27/4248 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
7. Давидович І. Є. Управління витратами: навч. посібник / І. Є. Давидович. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
8. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва / Л. Г. Цимбалюк, Н. П. Скригун, Л. І. Антошкіна. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 240 с.
9. Захарченко Л. А. Управління витратами: навч. посібник до практичних занять з курсу «Управління витратами» / Л. А. Захарченко, Ю. О. Жаданова, І. В. Яцкевич. – Одеса: ОНАЗ, 2009. – 216 с.
10. Білецька Л. В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка): навч. посібник / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. – 2-е вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
11. Матюшина Ю. І. Класифікація витрат як передумова організації управління підприємством / Ю. І. Матюшина // Економіка і регіон. – ПолтНТУ, 2013, – № 2 (39). – С. 98–103.

12. Mättö T. Cost Management in the Public Sector: Legitimation Behaviour and Relevant Decision Making / T. Mättö & K. Sippola // Financial Accountability & Management. – 2016. – 32(2). – P. 179–201.

13. Іванюк Л. С. Управління витратами як фактор підвищення конкурентоздатності підприємства / Л. С. Іванюк, О. І. Лайко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2010. – Вип. 38. – С. 265–271.